

«FITXA NÚM. 153. TEMPLE ROMÀ»,  
DINS EL PROGRAMA D'ARQUEOLOGIA URBANA  
DE VIC (PAUV)

JOSEP PUJADES  
MONTSERRAT ROCAFIGUERA  
CARME SUBIRANAS

*«File number. 153. Roman Temple»,  
within the Urban Archaeological Programme of Vic (PAUV)*

Fitxa que recull tota la informació disponible relativa al temple romà de Vic fins a la data de l'elaboració del PAUV, encarregat per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, en el marc de l'elaboració dels Plans d'Arqueologia Urbana de diversos nuclis urbans, dirigit per Miquel Llongueras. La coordinació del PAUV va recaure en les doctores M. Dolors Molas i Imma Ollich, i fou realitzat pels arqueòlegs Josep Pujades, Carme Subiranes i Montserrat de Rocafiguera.

**Paraules clau:** arqueologia, història, temple romà.

*File that compiles all the information available about the Roman temple of Vic up to the date of preparation by the PAUV, entrusted by the Cultural Heritage Office of the Generalitat de Catalunya (Autonomous Government), within the framework of the drawing-up of the Urban Archaeology Plans of diverse urban centres, directed by Miquel Llongueras. The coordination of the PAUV was the job of doctors M. Dolors Molas and Imma Ollich, and was carried out by the archaeologists Josep Pujades, Carme Subiranes and Montserrat de Rocafiguera.*

**Keywords:** archaeology, history, Roman temple.

## Fitxa núm. 153

### Nom i localització del jaciment:

#### Temple romà

Carrer del Pare Xifré; Plaça de la Pietat

Coordenades: Lg: 2° 15' 28"; 41° 55' 50"

Propietat: Privada; Patronat d'Estudis Osonencs. Qualificació Jurídica del sòl i destinació: urbà; patrimoni arquitectònic; conservació del centre històric i monumental. Subzona de protecció arquitectònica

### Intervencions realitzades i grau de coneixement:

Tipus d'intervenció: Descobriment el 1882 per Josep Serra i Campdelacreu.

Any/època: 1882.

Revisions/reestudis: Excavacions arqueològiques sistemàtiques: Sanmartí, 1978; Molas; Ollich, 1982 i 1985; Caballé, 1985; Mestres; Pujades; Subiranes, 1991; Pujades, 1992.

**Entorn arquitectònic i restes visibles:**

Cel·la i podi del temple originals. Un fust de columna i un capitell de pilastra autèntics.

Rehabilitacions: 1882 (restauració de la cel·la); 1927-1930 (edificació de la columna); 1957: es completa el frontó; 1982 (rehabilitació de l'interior); 1992 (reforma de l'interior i recuperació del pòdium). Estat de conservació: bo.

**Jaciment:**

Cronologia: Romà (segle II dC); restes prèvies a la construcció del temple del segle I dC.

Tipus de jaciment: Temple romà, pròstil, hexàstil amb períbol i *temenos* o pati sagrat.

Tipus de restes: *Podium*, *cella*, fust de columna; capitell de pilastra i fonaments del períbol circumdant.

Tipus mat. arqueològic: sigil·lata itàl·lica, sudgàl·lica, hispànica, i clara: en menor proporció, llurnes i algun fragment de ceràmica paleocristiana.

Descripció: vegeu fulls annexos.

**Notícies històriques i observacions:**

Pel que fa als vestigis localitzats a la zona d'època medieval o posteriors, vegeu fitxa núm. 56 «Castell dels Montcada» i fitxa núm. 118 «Plaça de la Pietat».

Tot i que el temple romà i el seu pati ha estat excavat multitud de vegades, resten algunes petites zones, sobretot a la banda nord i oest del pati, que encara podrien proporcionar nova informació arqueològica.

Vegeu fulls annexos.

**Informació complementària:***Descripció de les estructures:*

Temple orientat cap a l'est. Els seus fonaments, assentats sobre la roca margosa, són fets a base de pedres calcàries. S'ha picat la roca per practicar-hi la trinxera de fonamentació. Conserva quasi tota la cel·la i restes de la majoria d'elements que el constitueixen. Les parets són fetes d'obra mixta de blocs de grans dimensions i petits carreus quadrats. Aquest tipus de parament recorda l'*opus africanum*, i té els seus paral·lels més semblants als temples contemporanis del nord d'Àfrica, concretament al de Dugga (MOLAS, M. D., 1982).

Es van recuperar íntegrament les parets nord i oest. La paret sud, destruïda durant el procés de demolició, va poder ser reconstruïda amb els mateixos materials. En canvi el mur est, on hi havia la porta d'accés a l'edifici, només s'havia conservat a nivell de fonaments.

Les dimensions de la cel·la són: 9 x 10,9 metres a l'interior, i 10,10 metres a l'exterior de les parets. L'alçada calculada oscil·lava sobre els 11,50 cm.

Quant al pòrtic, existeix un capitell corinti, amb dues faixes de fulles d'acant, situat a l'angle nord-est, que reposa sobre una pilastra de 4 metres d'alçària. El

capitell mesura 87 cm. També es coneix un tambor de columna llisa, d'1,40 m d'alçada i uns 65 cm d'amplada amb un forat a la banda més estreta per engalzar-n'hi un altre tros. Del pòrtic, només se'n trobaren els fonaments (GUDIOL, J., 1907, p. 79). Entre l'obra medieval van aparèixer diferents fragments de la cornisa, i sobre les filades de carreus englobades als murs es poden veure les caixes de 32 x 60 cm que servien per allotjar les cintres de l'embigat de la coberta.

Amb aquests elements es va practicar una reconstrucció amb un sistema hexàstil frontal amb dues columnes a les façanes laterals, que és el que es veu actualment.

Recentment (MAR, R., 1992) s'ha plantejat una segona hipòtesi de reconstrucció del temple romà, amb una reducció del nombre de columnes de la façana, de sis a quatre. Això dona uns intercolumnis més amples, de 2,46 m, que s'acosten més als intercolumnis d'altres temples romans, com el temple republicà d'Empúries, el del fòrum flavi de Conimbriga (Coimbra), o els del fòrum de Pola, Sbeitla o Dugga.

#### *Història de l'edifici i reconstrucció:*

L'indret on s'assenta el temple romà fou ocupat des del segle XI pel castell dels Montcada. El 1450 els consellers de Vic el van comprar al comte de Foix, i durant algun temps va ser la residència del veguer. Finalment esdevingué presó municipal. A mitjan segle XVIII, en construir la nova presó als Caputxins, el castell s'anà deteriorant. El 30 d'abril del 1880 fou posat a la venda per l'Estat. El 2 d'octubre fou comprat pels Srs. Miquel Sans i Jaume Casals, que decidiren enderrocar-ne les construccions.

Tanmateix, durant tot aquest temps s'havia mantingut en la memòria popular una certa vinculació de la zona amb el món romà. Tres cites ho il·lustren:

#### **Informació complementària:**

*«Tiénesse por tradición, no sé con que fundamento, que este castillo (de Montcada) ya era edificado en tiempo de los Romanos, y que era entonces llamado Hercúleo en memoria de haberle fundado junto con la ciudad de Ausona el valeroso Hércules.»* (MONTCADA, J. Ll de [1639-1653], 1891)

*«Conserva nuestra población el nombre de Ausa, aún en el tiempo que la posehían los Cartagineses, defendidos contra los Romanos por medio de un castillo, que después se llama de Moncada, cuyos vestigios se miran aún oy día en la que es cárcel pública.»* (DOMÈNECH, V., 1786)

*«El castillo de Hércules de los Romanos, y el que más tarde sirvió a los moros y á los cristianos para su respectiva defensa, el palacio de los Moncadas, condes de Osona es el edificio que ahora sirve de cárcel del partido.(...) ha venido al fin a parar al triste objeto al que està destinado, y para el que es enteramente inútil.»* (SALARICH, J., 1854)

El 1882, en enderrocar les construccions, el Sr. Torner va descobrir els carreus romans, i el Sr. Josep Serra i Campdelacreu l'identificà com a temple i va impulsar la seva conservació tot creant, juntament amb d'altres prohoms de la ciutat, la *Sociedad Arqueológica Vicense*, que en va adquirir els terrenys.

El 1890 es van acabar d'enderrocar les restes del castell dels Montcada, i es va protegir l'interior de la cel·la; el 1893 es va condicionar el pati del temple com a Museu Lapidari (*El Norte Catalán*).

Del 1927 al 1930 es refeu la columnata dedicada als vigatans il·lustres.

El 1953, Manuel Serra i Moret, fill de Serra i Campdelacreu, va finançar les obres de restauració de la teulada i l'arquitrau.

### *Excavacions arqueològiques portades a terme al temple romà:*

1980: Excavació arqueològica dirigida pel Dr. Enric Sanmartí i A. López Múller. S'intervingué al pati del temple, als costats sud, nord i oest. Al cantó nord-oest s'identificà l'empremta excavada a la marga de la trinxera de fonamentació de la paret posterior del períbol del temple, que constituïa la continuació directa de la paret posterior de la cel·la; al cantó nord-oest, es va identificar la continuació del mateix períbol, que en aquest cas encara conservava tres filades. No es van trobar pràcticament nivells *in situ* perquè el nivell de terra del castell dels Montcada era lleugerament inferior al nivell romà. Es va establir una cronologia per al temple entre finals del segle i i principis del II dC, amb una ocupació anterior a la zona des del segle i aC.

1982: Excavació arqueològica sota el pòdium del temple dirigida per la Dra. M. Dolors Molas. S'intervingué en l'àrea nord-est del pòdium, i al centre, al voltant del pou. A la primera cala es van localitzar nivells no remoguts corresponents a un període d'ocupació de la zona abans de la construcció del temple durant els segles i aC i i dC. A la cala ran del pou el material era contemporani al temple i posterior.

1984: Excavació dirigida per M. Dolors Molas i Imma Ollich. Amb motiu de la rehabilitació del carrer del Pare Xifré, davant del temple, es va poder excavar tota la calçada de l'esmentat carrer. Sota les conduccions d'aigua, s'havia conservat encara la darrera filada de la part frontal del mur de tancament del períbol del temple. La presència d'alguns petits fragments de ceràmica entre els fonaments va permetre assegurar-ne la datació. També es va practicar un petit sondeig sota l'actual mur de tancament del temple i es va comprovar que el traçat d'aquest reixat datava de l'època del descobriment i restauració del monument.

D'acord amb el govern municipal del Sr. Montanyà va ser possible reparar el carrer sense destruir les restes. L'obra es va fer artesanalment, a mà, i la fonamentació romana es va farcir amb sorra, i no amb ciment, per tal que, sempre que fes falta, es pogués recuperar. Es va decidir també assenyalar amb una orientació diferent de les llambordes, el traçat i el gruix del primitiu períbol, com es pot veure avui en la superfície del carrer.

1985: Excavació d'urgència dirigida per Antoni Caballé. Es va intervenir a la plaça de la Pietat i a la part sud del pati del temple. Excavades a la roca es van trobar diverses tombes antropomorfes, corresponents possiblement a la sagrera de l'església de Sant Sadurní. També es van veure, tot i que molt deteriorades, les restes de la fonamentació del mur sud del períbol, que foren assenyalades en el terra mitjançant la disposició de les llambordes, però en aquest cas amb les restes destruïdes.

1991: Excavació arqueològica d'urgència a càrrec de Josep Pujades, Imma Mes-tres i Carme Subiranas. Els treballs consistiren a exhaurir tots els nivells arqueològics del pòdium, que s'havia de rehabilitar com a Sala de Reunions del Patronat d'Estudis Osonencs, hereu de la Sociedad Arqueológica Vicense. S'identificà el mateix nivell d'ocupació anterior a la construcció del temple que havia estat iden-tificat a la campanya de 1992.

1992: Amb motiu de les mateixes obres esmentades anteriorment, Josep Puja-des va fer el seguiment de l'excavació d'una rasa al voltant del temple necessària per construir-hi els desguassos. Els nivells intervinguts havien estat ja remoguts.

### Bibliografia específica:

- ALBAREDA, J.; FIGUEROLA, J.; MOLIST, M.; OLLICH, I. *Història d'Osona*. Vic, 1984, p. 62.
- ALMAGRO, M.; SERRA RÀFOLS, J. C.; COLOMINAS, J. *Carta Arqueológica de Es-paña (Barcelona)*. Madrid: CSIC, 1945, p. 221-224.
- CRUELLES, W.; MOLAS, M. D.; OLLICH, I. *Programa PRAV*. Vic, 1985 (inèdit).
- DOMÈNECH, V. *Miscelànea de varias observaciones sobre las más notables anti-güedades de la ciudad de Vich*. Vic, 1786.
- GUDIOL, J. *L'Ausa romana y el seu temple*. Vic, 1909 (facsimil, Barcelona, 1982).
- GUDIOL, J. *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*. Vic, 1902 (2a ed. Barcelo-na, 1931), vol. 1, p. 39.
- GUDIOL, J. «Descripció del Temple Romà». *Ausa* [Vic], III (1958-60) p. 250-258.
- JUNYENT, E. «La Restauración del Templo Romano». *Ausa* [Vic], III (1957) p. 241-242.
- JUNYENT, E. *La ciutat de Vic i la seva història*. Vic, 1976, p. 123-124, 189, 216.
- MAR, R. «El temple Romà de Vic». A: *Roma a Catalunya. Catàleg de l'exposició*. Barcelona, 1992, p. 138-139.
- MOLAS, M. D. «El temple Romà de Vic i la ciutat d'Ausa. Novetats arqueològiques i cronologia». *Ausa* [Vic], X (1982), p. 275-291.
- MOLAS, M. D. *Els ausetans i la ciutat d'Ausa*. Vic, 1982, p. 79-92.
- MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «L'aplicació d'un programa d'arqueologia urbana; la delimitació del períbol del Temple Romà de Vic». *Cypsela* [Girona], V (1985), p. 3-10.

MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «Vic i la recuperació de 2000 anys d'història urbana». *Cota Zero* [Vic], 1 (1985), p. 3-10.

MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «Memòria de les excavacions arqueològiques a la ciutat de Vic (1982-1983) als jaciments de La Taula i el Temple Romà». Servei d'Arqueologia Generalitat de Catalunya, 1986 (inèdit).

MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «Vic: cinc anys d'arqueologia urbana». *L'Avenç* [Barcelona], n. 112, (febrer 1988) (Plecs d'Història Local, 13, p. 194-198).

MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «La problemàtica del treball de camp en arqueologia urbana. La ciutat de Vic com a aplicació pràctica». A: *1r i 2n curs internacional d'Andorra*. Andorra, 1990, p. 173-184.

MONTCADA, J. Ll. de. *Episcopologio de Vich*. Vic, 1891, vol. 1, p. 285.

ORDEIG, R. «El descobriment del Temple Romà el 1882. Centenari d'un esdeveniment memorable». *Revista Vic* [Vic] (1982).

PUIG I CADAFALECH, J. «El temple de Vich». *Ausa* [Vic], III (1959), p. 259.

SALARICH, J. *Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*. Vic, 1854, p. 250.

SALARICH, M. S. «El Temple Romà en els 75 anys de la seva descoberta». *Ausa* [Vic], III (1959), p. 253-277.

SERRA I CAMPDELACREU, J. «Descubrimiento del Templo Romano de Vich». *Ausa* [Vic], III (1958-60), p. 243-247.

*El Norte Catalán* [Vic] (10.5.1890). AEV

*El Norte Catalán* [Vic] (2.5.1891). AEV

*El Norte Catalán* [Vic] (4.3.1893). AEV

*El Norte Catalán* [Vic] (15.7.1893). AEV

*Gazeta Vigatana* [Vic] (19.4.1905) p. 123. AEV

*Gazeta Vigatana* [Vic] (21.6.1905) p. 197. AEV

*Gazeta Montanyesa* [Vic], núm. 160 (22.7.1907). AEV

*Gazeta Montanyesa* [Vic], núm. 162 (28.6.1907). AEV

*Gazeta Montanyesa* [Vic], núm. 170 (27.7.1907). AEV

## Planimetria

- Planta actual del conjunt on hi ha emplaçat el temple romà (Planimetria: Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya).

[Ref. *Catalunya romana*, vol. III, «Osona II», 1986, p. 792.]

- Seccions est-oest, sud-nord i nord-sud (Planimetria: Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya).

[Ref. *Catalunya romana*, vol. III, «Osona II», 1986, p. 792.]

- Planta de l'excavació realitzada a l'exterior de l'angle sud-oest del temple (sector A), el juny de 1980.

[Ref. SANMARTÍ, E.; LÓPEZ, A. «Excavacions al temple romà de Vic...». *Ausa [Vic]*, X/102-104 (1982), p. 263.]

- Secció de les estructures trobades al sector A (exterior de l'angle sud-oest) de l'excavació de 1980. Al centre, el mur oest de tancament del recinte sagrat, amb la seva trinxera de fundació encara reblerta.

[Ref. SANMARTÍ, E.; LÓPEZ, A. «Excavacions al temple romà de Vic...». *Ausa [Vic]*, X/102-104 (1982), p. 263.]

- Interior del podi. Planta. Excavació 1982/1.

[Ref. MOLAS, M. D. «El temple romà de Vic i la ciutat d'Ausa...». *Ausa [Vic]*, X/102-104 (1982), p. 277.]

- Interior del podi. Planta. Excavació 1982/2.

[Ref. MOLAS, M. D. «El temple romà de Vic i la ciutat d'Ausa...». *Ausa [Vic]*, X/102-104 (1982), p. 279.]